

KİTAP İNCELEMESİ: 'ARMENIA'S FUTURE, RELATIONS WITH TURKEY, AND THE KARABAGH CONFLICT'

Gülperi GÜNGÖR

GÜLPERİ GÜNGÖR

Analiz No : 2020 / 4

05.02.2020

Kitap Adı: Armenias Future, Relations with Turkey, and the Karabagh Conflict

Yazarlar: Levon Ter-Petrossian, Arman Grigoryan

Yayınevi: Palgrave Macmillan

Basım Yılı: 2018

ISBN: 978-3-319-58915-2

Dil: İngilizce

Sayfa Sayısı: 174

Ermenistanın Geleceği, Türkiye ile İlişkileri ve Karabağ Çatışması isimli bu kitap, Ermenistanın Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra ilk devlet başkanı olan Levon Ter-Petrosyanın 1989 yılından günümüze kadar olan makalelerini, röportajlarını ve konuşmalarını derlemektedir. Lehigh Üniversitesi'nde Uluslararası İlişkiler bölümünde akademisyen olan Arman Grigoryan bu kitabın editörlüğünü yapmıştır.

Kitap, Ermenistan'ın neden Türkiye ile ilişkilerini normalleştirmesi ve Karabağ anlaşmazlığını çözmesi gerektiği üzerine bir tartışma ortaya koymaktadır. Editöre göre, Bu kitap bu konuları inceleyen herkesi ilgilendirmektedir. Ayrıca, kitap Sovyet sonrası zamanları, milliyetçiliği ve genel olarak etnik milliyetçiliği inceleyen öğrencilerin ilgisini çekecek, çünkü bu konularda geleneksel algıları yenilemektedir."

Kronolojik sırayla sunulan Levon Ter-Petrosyanın konuşma, röportaj ve yazılarının bu koleksiyonunda, okuyucular Petrosyanın devlet başkanı (1990-98) ve muhalefet lideri

(2007den sonra) olduğu dönemlerdeki ilke ve değerlendirmelerinin tutarlı olduğunu göreceklerdir. Kitap Ter-Petrosyanın görüşlerini sunmanın yanında Ermeni dış politikasındaki son otuz yılın en önemli sorunlarını ve anlaşmazlıklarını ortaya koymaktadır.

Ter-Petrosyanın görüşleri alışılagelmiş anlatılara karşı bir pencere açmaktadır. Yazarın Türk-Ermeni ilişkilerine dair yapıcı bir perspektif sunduğu görülmektedir.

Bu kitapta dikkat çeken noktaları şöyle sıralayabiliriz:

Türkiye-Ermenistan İlişkilerinin Normalleşmesi

Ter-Petrosyanın Ermenistanın komşularıyla normal ilişkiler kurması gerekliliğini ve Ermenistanın Türkiye ile ilişkilerinin hayati öneme sahip olduğunu vurguladığı görülmektedir. Ter-Petrosyana göre Ermenistan Türkiye ile ilişkilerinde devlet çıkarı ve gerçekçilik ilkesini benimsemeli, esnek bir diplomatik duruş sergilenmelidir. Bu doğrultuda Ermenistan Türkiye ile kapsamlı ekonomik ilişkiler kurmalıdır. Ter-Petrosyan, Türkiye ve Ermenistan yakın ticari, ekonomik, bilimsel ve kültürel bağlar geliştirirse ve her iki taraf da bu çıkarlar üzerinde hareket ederek kazanç sağlarsa, önkoşullar olmadan bağlar kurulabilmenin yolu açılır ve o zaman tartışmalı konuları ele almada her iki taraf için kabul edilebilir uzlaşmalar ve çözümler bulunabilir, diye belirtmektedir.

Ter-Petrosyana göre komşu devletler olan Ermenistan ve Türkiyenin aşamalı olarak tarihsel karşıtlıkların üstesinden gelmesi, Ermeni ve Türk halklarının karşılıklı güvenini yeniden sağlaması için karşılıklı fayda çerçevesinde ticari ve ekonomik ilişkiler ve iyi komşuluk ilişkileri kurmak yolunda iki tarafın siyasi irade sergilemesi gerekir.

Uzlaşı herkesin yüzde yüz mutlu olduğu durum değildir.

Taviz vermekten kaçınmanın anlamsız olduğunu belirten Ter-Petrosyan, yalnızca bir kazananla yapılan hiçbir anlaşmanın başarılı olamadığını veya süremediğini ifade etmektedir. Bu noktada Türkiye ve Azerbaycan ile ilişkilerin normalleştirilmesine yönelik yapıcı çabaların gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Herhangi bir ülkenin hayatta kalma garantisinin komşularıyla normal ilişkiler kurma yeteneğine dayandığının altını çizen Ter Petrosyan, Ermeni ulusal bilincinin Ermenistanın arzularının Batı Avrupalı devletler veya Rusya gibi güçlü devletler tarafından yerine getirilebileceği, bu ülkelerden destek aranması gerekliliği yanılsamasıyla zehirlendiğini ifade etmekte ve büyük güçlere dayanma stratejisine karşı çıkmaktadır. Rusya, Avrupa, ABD gibi güçlü ama uzak aktörlere dayalı bir güvenlik sistemi oluşturulamayacağını, sorunların yerel olarak yakın komşularla çözülmeye çalışılması gerektiğini ifade etmektedir.

Dağlık Karabağ Çatışması

Ter-Petrosyan, Ermeni-Türk ilişkilerinin normalleşmesi yolunda ana engel olarak Karabağ

çatışmasını işaret etmektedir. Türkiyenin Ermenistan ile ilişkilere önkoşul olarak Karabağ sorununun çözümünü ortaya koymaması gerektiğini, Türk-Ermeni ilişkileri kurulursa Karabağ sorununun barışçıl çözümüne katkıda bulunabileceğini ileri sürmektedir.

Ter Petrosyan Karabağ sorununun münhasıran barışçıl müzakereler yoluyla çözülmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bu noktada sorunun adım adım çözümünü gerçekçi bir seçenek olarak nitelendirmektedir. Sorunların nihai bir çözüme ulaşması için süreç içerisinde somut ilerlemeler olması gerektiğini söylemektedir.

Robert Koçaryanın devlet başkanlığı döneminde Ermenistan yetkililerinin, uzlaşmaya destek beyanlarına karşın uluslararası toplumu yanlış yönlendirdiklerini ve statükoya tutunmak için Karabağ meselesinin çözüm sürecini engelledikleri ifade ederek, yetkilileri eleştirmektedir. Ter-Petrosyana göre Ermenistan hükümetinin Karabağ meselesinde statükoyu koruma arzusu, uluslararası topluluğun er ya da geç Karabağ'ın bağımsızlığını tanıyacağı fikrinden kaynaklanmaktadır. Ancak bu statükonun korunamayacağını çünkü statükonun istikrarlı bir güçler dengesine dayandığını ifade etmektedir.

Karabağ çatışması çözümsüz kaldığı sürece sınır kapalı kalacaktır.

Çatışmanın çözülmemiş halinin Ermenistan'ın çıkarına olmadığını ifade eden Ter-Petrosyan, uzlaşmayı reddetme ve mümkün olandan ziyade maksimum fayda elde etme çabasını sürdürmenin, Karabağ'ın nihai yıkımına sebep olacağını ve Ermenistan'ın ekonomik kalkınmasına engel olduğunu ifade etmektedir. Ter-Petrosyanın işaret ettiği üzere; Karabağ çatışması ve sınırların kapalı olması nedeniyle Ermenistan'dan kargo taşımacılığı maliyetinde artış olmakta, Ermenistan yabancı yatırım açısından bir risk bölgesi haline gelmekte, Ermenistan bölgesel örgütlerin dışında bırakılmakta, Ermenistan'ın yetersiz kaynaklarının büyük bir kısmını askeri harcamalara gitmekte ve Ermenistan en doğal ve elverişli ekonomik ortakları olabilecek, komşuları Azerbaycan, Türkiye ve bir ölçüde İran'dan mahrum olmaktadır. Ter-Petrosyan, tüm normal ülkelerde, komşuların dış ekonomik ilişkilerin en az yüzde 50'sini oluşturduğunu ifade etmektedir. Ancak Karabağ çatışması sebebiyle Ermenistan politik ve ekonomik izolasyon durumunda kalmaktadır.

Ermenistan, Dağlık Karabağ'ın imzasını taşımayan hiçbir belgeyi asla imzalamayacak.

Dağlık Karabağ halkının kendi kaderini tayin hakkı vurgulayan Ter-Petrosyan Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı tarafından oluşturulan Minsk Grubunun kendileri için -pek çok kusuruna rağmen- en pratik, hatta ideal format olduğunu ifade etmektedir. Dengeli uzlaşmalar çerçevesinde, "Dağlık Karabağ Cumhuriyeti"nin kendi kaderini tayin hakkını dikkate alarak, Minsk Grubu başkanları tarafından öne sürülen Madrid Prensiplerinin, bir çözüm elde etmek için iyi bir temel oluşturduğunu düşünmektedir.

Madrid Prensipleri bölgeden Ermeni güçlerinin çekilmesini, Dağlık Karabağın nihai statüsü konusunun askıya alınmasını, Azeri nüfusun bölgeye geri dönmesini, sınırlar boyunca barış koruma güçlerinin konuşlandırılmasını, Dağlık Karabağ Ermenilerine gerekli güvence verilerek kendilerini idare etme hakları tanınmasını, Dağlık Karabağın statüsünün referandum ile belirlenmesini önermektedir.

1915 Olayları

Ter-Petrosyan "Ermeni soykırımının" uluslararası tanınması talebinin devlet gündeminin bir parçası olamayacağını, "soykırımın" tanımasının Ermenistanın dış politikasının temeline yerleştirmenin tehlikeli bir girişim olduğunu ifade etmektedir. Ona göre bu politika Ermenilerin en büyük ulusal trajedisini çiğnemek ve bir spekülasyon nesnesi haline getirmektir.

Fransız Senatosunun, "Ermeni soykırımının" reddini yaptırıma tabii tutan yasayı onaylamasının Ermeni diplomasisi için büyük bir zafer olarak ilan edilmesine itiraz etmektedir. Ter-Petrosyana göre, seçim döneminde, Fransız siyasetçilerin Ermeni kökenli seçmenler için çekiciliklerini artırmak amacıyla hareket ettikleri açıkça görülmektedir. Asıl sorulması gereken, Senato'nun bu kararının Ermeni-Türk ilişkilerinin normalleşmesi üzerinde olumlu ya da olumsuz bir etkisi olup olmayacağıdır. Çünkü bu konunun Ermenistan'ın güvenliği ve ekonomik gelişimi için hayati önemini kimse inkâr edemez.

Ter-Petrosyan Osmanlı İmparatorluğunda Ermeni nüfusun bulunduğu illerde bir reform programı uygulanmasının uluslararası siyasi alana girmesine atıfta bulunarak, Avrupa güçlerinin bu dönemde reformları bahane ederek sistematik olmayan müdahalelerde bulunduklarını ve bunun Ermeni halkının fiziksel varlığına doğrudan bir tehdit oluşturduğunu ifade etmektedir. Ermeni siyasi düşünürlerinin 19'uncu yüzyılın sonları ve 20'inci yüzyılın başlarında yaptıkları gibi Ermeni-Türk ilişkileri meselesinde üçüncü şahıslara dayanma hatasını tekrarlama hakkına sahip değiliz, diye eklemektedir.

Ter-Petrosyan, soykırım iddialarını incelemek için Ermeni ve Türk tarihçilerin dahil olduğu bir tarih komisyonu oluşturulması fikrine itiraz etmektedir. Uluslararası uygulamalarda, siyasi bir çatışmanın tarihçilerin bir komisyonu tarafından çözüldüğü bir emsalin henüz olmadığını, Ermeni ve Türk tarihçilerin, komisyonu anlaşmazlıklar tiyatrosuna dönüştürülebileceğini ve bunun iki halk arasında güven atmosferi oluşturmak yerine ihtilatlar ortaya çıkaracağını ifade etmektedir.

Türkiyenin Avrupa Birliğine Adaylık Süreci

Ter-Petrosyan "Ermeni soykırımının" tanınmasının, Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği ile ilgili devam eden müzakereler sırasında bir ön koşul olarak görülmemesini talep etmektedir. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyeliğini bölgesel güvenliği artıracak ve dış dünya ile iş birliği için Ermenistanın kalkınmasına katkıda bulunacak, alternatif yollar açacak bir olasılık olarak görmektedir. Batı'dan izole edilmiş bir Ermenistan yerine Avrupa Birliği ile sınır paylaşan bir Ermenistanın var olmasının tercih edilmesi gereken bir rasyonalite olduğunu ifade etmektedir.

Sonuç olarak Levon Ter-Petrosyan Barış, Uzlaşma ve İyi Komşuluk İlişkilerinin slogan

olarak kabul edilmesini önermektedir. Siyaset bilimcilerin ve ekonomistlerin Ermenistan'ı Afganistan, Somali, Libya, Yemen, Güney Sudan, Irak ve diğer benzer devletlerle birlikte başarısız bir devlet olarak sınıflandırdığına dikkat çekmektedir. Ter-Petrosyan, Barış, Uzlaşma ve İyi Komşuluk İlişkileri platformunun, bu talihsiz durumu terk etme fırsatı yaratacağını ifade etmektedir.

Türk-Ermeni ilişkilerinde karşılıklı çıkarlar üzerinden iş birliği ve uzlaşma temelli bir yaklaşım öneren Ter-Petrosyan her iki taraf için maksimum fayda getirecek bir politik strateji gerekliliğini ortaya koymakta ve bu konuda önerilerini sunmaktadır. Bu kitapta Ter-Petrosyanın kısa röportajlarının, konferans sunumlarının ve konuşmalarının ağırlıkta olması, kitabı kolay okunur kılmaktadır. Sovyetler Birliğinin dağılması sonrasında Ermenistanın politik resmini ortaya koyan bu kitap, Türk-Ermeni ilişkilerine dair Ermeni toplumundaki ve siyasetindeki geleneksel anlatıları ve buna karşı mücadele veren Ter-Petrosyanın görüşlerini okumak isteyen herkese tavsiye edilir.

Yazar Hakkında :

Gülperi Güngör, 2015 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler bölümünden mezun olmuştur. 2020 yılında ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bölümü □□□□□ yüksek lisans derecesini almıştır. Ocak 2020 □□□□□□□□□□ katılmıştır. Güngör, Ankara Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde doktor adayıdır. Mart 2025 sonrasında doktora çalışmasını yürütmek üzere Sheffield Üniversitesi'nde bulunan Güngör, AVİM'de Gayrimukim Uzman olarak görev yapmaya başlamıştır.

Atıfta bulunmak için: GÜNGÖR, Gülperi. 2026. "KİTAP İNCELEMESİ: 'ARMENIA'S FUTURE, RELATIONS WITH TURKEY, AND THE KARABAGH CONFLICT'." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Analiz No.2020 / 4. Şubat 05. Erişim Kasım 10, 2026. https://mail.avim.org.tr/tr/Analiz/KITAP-INCELEMESI-ARMENIA-S-FUTURE-RELATIONS-WITH-TURKEY-AND-THE-KARABAGH-CONFLICT

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır